

זאת כיוון דכי יהיב לה, כלומר: כיון שמכל מקום נתן לה, הוי "אתנן" יש שם "אתנן" על מה שנתן לה], שהרי חייב לצאת ידי שמים אפילו במקום שבדיני אדם "קם ליה בדרכה מיניה".⁽¹³⁾

הכא בכרייתא נמי, אף על גב דלענין תשלומין, אי תבע הלוקח לגנב בדינא קמון, לא אמרינן ליה לגנב זיל שלים ליה ללוקח —

אפילו הכי, כיון דקא מקני ליה בהכי,⁽¹⁾ עא-א (1) היות והגנב מקנה לו את הגניבה בשביל

מי אמרינן ליה: קום הב לה אתנן, וכי אטו נחייבנו לתת את אשר נתחייב לה], והרי "קם ליה בדרכה מיניה"?!?

ואם כן היה לנו לומר, שאף אם נתן לה אתנן אין זה "אתנן", שלא נקרא "אתנן" אלא מה שניתן לאשה "בשכר" ביאתה, ולא מתנה בעלמא עבור הביאה.

אלא מוכרח ממה שאסרה התורה אתנן אף כשנתנה לאמו, דאף על גב דכי קא תבעה ליה בדינא לא אמרינן ליה זיל הב לה [אף שבדין אינה יכולה לתבוע את אתננה], בכל

הוא בדיני שמים.

והוסיף רש"י שם: "אי נמי אי תפיס לא מפקינן מיניה"; וב"קצות החושן" [כח א] הביא בשם מהרש"ל, שנראה מדבריו, שאין תפיסה מועילה ב"קם ליה בדרכה מיניה", אלא במקום שאין חיוב מיתה בפועל, וכגון שהיה שוגג בחיוב המיתה, שאם כי קיימא לך ד"חייבי מיתות שוגגין" פטורין מן הממון, מכל מקום תפיסה מועילה; אבל במקום שמתחייב הוא מיתה בפועל, כי אז הרי הוא פטור מממון, ואין תפיסה מועילה, [ומיהו חייב הוא לצאת ידי שמים, כן משמע שם].

ובשיבות רגילים לבאר, שב"קם ליה בדרכה מיניה" יש שני דינים: האחד: בכלל העונש החמור גם עונש הממון הקל.

השני: פטור הוא מחיוב הממון כשעשה מעשה של חיוב מיתה.

ולפיכך, כשנתחייב בפועל במיתה החמורה, כבר נכלל גם עונש הממון, ולכן אין מועיל תפיסה, אבל כשאינו אלא פטור מן הממון, בזה מועיל תפיסה.

1. לשון זו של הגמרא משמע, שהתאנה היא בתורת "מעשה קנין", או "חליפי שוה בשוה" או

ובתוספות כתבו, שהמקור לזה הוא משום שעיקר דין אתנן זונה נאמר בעריות, כי "זונה" האמורה כאן, היינו מי שהיא אסורה עליו בכרת, כמבואר בתמורה כט ב.

וב"פני יהושע" נתקשה בדבריהם, שהרי כרת אינו פטור מן הממון, אלא לשיטת רבי נחוניא בן הקנה בכתובות ל א, ולא קיימא לך כן, ואם כן מה ראייה היא מעריות חייבי כריתות, לחייבי מיתות בית דין כגון אמו?!?

ופירש בשני אופנים, או ד"חייבי כריתות" שכתבו התוספות לאו דוקא הוא, כי בגמרא בתמורה משמע, שבחייבי מיתות בית דין נמי משתעי, ראה שם; או דמכל מקום ילפינן, מדלרבי נחוניא בן הקנה מיקרי "אתנן" כשבא על עריות חייבי כריתות, הוא הדין לדין הוי "אתנן" כשבא על חייבי מיתות בית דין.

13. על פי רש"י בבבא מציעא צא א ד"ה רבא: "אלמא אפילו במקום מיתה נמי רמו תשלומין עליה, אלא שאין כח לעונשו בשתים, אבל ידי שמים לא יצא עד שישלם, דאי לא רמו תשלומין עליה, כי יהביה ניהליה מי הוה אתנן, מתנה בעלמא הוא דיהיב לה". והיינו, שמאתנן של הבא על אמו אנו לומדים, שדין "קם ליה בדרכה מיניה" אינו אלא פטור מדיני אדם, אבל חייב

הא מני — משנתנו המחייבת תשלומין במקום מלקות — רבי מאיר היא, דאמר [במשנה מכות ד א]: לוקה ומשלם כאחד, ואין המלקות פוטרנו מן התשלומין.

ומקשינן עלה: הרי במשנתנו מבואר, שאם מכר בשבת הרי הוא חייב בארבעה וחמשה, ומשמע: אבל אם טבח בשבת אינו חייב בארבעה וחמשה, וכאשר מבואר בהדיא במשנה לקמן עד ב, ומשום שמייתת בית דין שנתחייב על הטביחה בשבת, פוטרנו מן התשלומין —

ואי — משנתנו — רבי מאיר היא, הרי אפילו טבח בשבת נמי לא ייפטר מן התשלומין!?

וכי תימא ליישב, דרבי מאיר לוקה ומשלם כאחד אית ליה, אבל מת ומשלם לית ליה לרבי מאיר, ולכן טבח בשבת הרי הוא פטור אף לרבי מאיר — (3)

התאנה] היא "מכירה", ומשום שחייב הוא כדי לצאת ידי שמים להחזיא את התאינה או את דמיה, ולכן יש כאן "מכירה".

שנינו במשנה: גנב וטבח ביום הכפורים ... משלם תשלומי ארבעה וחמשה:

אמרי בני הישיבה להקשות:

אמאי אינו נפטר מן התשלומין מחמת שטבח באיסור ביום הכפורים, והרי נהי דקטלא ליכא [אף שאין מיתת בית דין לעושה מלאכה ביום הכפורים] אלא כרת, וכרת אכן אינו פטור מן התשלומין —

הרי מלקות מיהא איכא אף ביום הכפורים שעבר על [ויקרא כג כח]: "וכל מלאכה לא תעשו בעצם היום הזה" —

והרי קיימא לן: דאינו לוקה ומשלם! (2)

אמרי בני הישיבה לתרץ:

הכות הרשע, והפילו השופט והכהו לפניו כדי רשעתו במספר", ולמדנו: משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות; ויסוד דינו הוא, שאין בית דין עונשים שנים, ובמקום שהמלקות אינם פוטרים את הממון [כגון החובל בחבירו], כי אז הממון פוטר את המלקות, שלעולם אין בית דין מחייבים משום שתי רשעיות.

3. מלשון הגמרא נראה, שהגמרא מביאה ראייה מברייתא זו שרבי מאיר סובר: "מת ומשלם", ואולם בסוגייתנו לא היתה צריכה הגמרא להוכיח מן הברייתא שרבי מאיר סובר "מת ומשלם", שהרי יהיה הטעם איזה שיהיה, סוף סוף הרי מבואר בברייתא שטבח בשבת חייב לרבי מאיר, ואילו במשנתנו מבואר שהוא פטור;

"קנין מעות"; ולשיטת ר"י בתוספות שהתאנה אינה אלא בתורת תשלומין, יש לפרש, שהכוונה: מקנה לה בתמורה לתאנה.

2. האחרונים מבארים, שדין "אין מת ומשלם" ודין "אין לוקה ומשלם", הנלמדים משתי מקראות — שני דינים הם:

דין "אין מת ומשלם" נלמד ממה שאמרה תורה גבי דמי ולדות [שמות כא כב]: "כי ינצו אנשים ונגפו אשה הרה ויצאו ילדיה, ולא יהיה אסון [מיתה] ענוש יענש [בדמי ולדות]", ולמדנו: הא אם יהיה אסון — לא יענש; ויסוד דינו הוא: "קם ליה בדרבה מיניה", היינו, מתחייב הוא בחמור ונפטר מן הקל.

דין "אין לוקה ומשלם", נלמד ממה שאמרה תורה גבי מלקות [דברים כה ב]: "והיה אם בן

ולא!! וכי אטו לא סובר רבי מאיר, שאף
מת ומשלם כאחד!?

והתניא:

ואם משנתנו רבי מאיר היא, הרי לדעתו אף
טביחה בשבת חייב עליה, ואילו במשנתנו
מבואר, שאינו חייב על טביחה בשבת.⁽⁵⁾

אמרי בני הישיבה ליישב את משנתנו:

לעולם רבי מאיר היא, ורבי מאיר מודה
שהטובח בשבת פטור מן התשלומין, ובר
מינה דההיא ברייתא שמבואר בה לדעת רבי
מאיר שהטובח בשבת מת ומשלם לרבי
מאיר [כלומר: מאותה ברייתא אין ראיה],
דהא איתמר עלה לפרשה:

אמר רבי יעקב, אמר רבי יוחנן, ואמרי לה,
אמר רבי ירמיה אמר רבי שמעון בן לקיש:

רבי אבין ורבי אילעא וכל חבורתא [וכל
החבורה] משמיה דרבי יוחנן, אמרי לפרש
את אותה הברייתא, שהיא עוסקת בטובח
הגנב על ידי אחר שנשלח על ידו לטובח
והשליח טבחה בשבת או לעבודה זרה,
ונמצא, שהשליח הוא זה שמתחייב מיתה

גנב וטבח בשבת ונתחייב מיתה, או שגנב
וטבח לעבודה זרה ונתחייב מיתה —

וכן מי שגנב שור הנסקל האסור בהנאה
וטבחו — (4)

בכל אלו הרי זה משלם תשלומי ארבעה
וחמשה, דברי רבי מאיר, וחכמים פוטריין.

הרי מבואר, שלדעת רבי מאיר, הטובח
בשבת חייב, ואם כן תיקשי משנתנו ממה
נפשך:

אם משנתנו כחכמים היא, למה הוא חייב על
טביחה ביום הכפורים, והרי חיוב המלקות
היה לו לפוטרו.

נערה שהיא עליו חייבי כריתות; ומקשה הגמרא:
הרי אין לוקה ומשלם!! ובסוגיא שם נאמרו בזה
שלשה תירוצים:

עולא מפרש: בכל מקום משלם ואינו לוקה,
ולכן משלם הוא קנס, אלא שנפטר מן המלקות;
ולא קיימא לן הכי, אלא בכל מקום לוקה ואינו
משלם [מלבד חובל בחבירו ועדים זוממין; ויש
הסוברים שאף עולא אינו סובר כן אלא בקנס
דאונס ומפתה, ראה תוספות בכתובות לב ב ד"ה
אלא].

רבי יוחנן מפרש: המשנה עוסקת כשלא
התרו בו למלקות, ולדעתו, חייבי מלקות שוגגין
אינם פטורים מן הממוץ, [ונחלק עליו ריש לקיש,
וקיימא לן כרבי יוחנן].

ריש לקיש מפרש: המשנה כרבי מאיר היא,

ולא נקטה הגמרא לשון זו, אלא אגב הסוגיא
בכתובות השוה לסוגייתנו, ושם אין הנדון על
טביחה בשבת, אלא על הבא על חייבי מיתות
בית דין שלדעת רבי מאיר הרי הוא חייב לשלם
אף שחייב הוא מיתה, ומוכיחה כן הגמרא, ממה
שרבי מאיר מחייב על טביחה בשבת, ובאותה
סוגיא צריכה אכן הגמרא לומר שרבי מאיר סובר
"מת ומשלם".

4. ענין שור הנסקל מתבאר בהמשך הסוגיא
בעמוד ב.

5. א. כעין קושיית הגמרא כאן "והא אין לוקה
ומשלם", מקשה הגמרא בכתובות לא ב, על
המשנה שם המחייבת קנס למי שפיתה או אנס

הסובר: לוקה ומשלם.

ובסוגיא שם מקשה הגמרא — כעין שהיא מקשה כאן — והרי לרבי מאיר אף מת ומשלם, וכפי שמוכח מהברייתא דטבח בשבת, ואילו במשנה באלו נערות מבואר, שהבא על חייבי מיתות בית דין אינו מת ומשלם! ומיישבת הגמרא כשם שהגמרא מיישבת כאן, שלא חייב רבי מאיר בטביחה בשבת, אלא כשעשה כן על ידי שליח, ולעולם "מת ומשלם" לית ליה; ודעת רבה בסוגיא שם, שרבי מאיר אכן סובר "מת ומשלם", בכל מקום שהתשלומים הם קנס.

וסוגייתנו שאינה מיישבת כעולא, היינו משום שסוגייתנו כדעת החולקים על עולא; ומה שלא מיישבת הגמרא שמשנתנו כשלא התרו בו, נקט רבי עקיבא איגר — כפי שיובא באות ב — שסוגייתנו כדעת הסובר: "חייבי מלקיות שוגגין פטורין מן התשלומין", וכדעת ריש לקיש; וראה בתוספות כאן, שלדעת רבה הסובר אליבא דרבי מאיר שבקנס מת ומשלם — ונמצא שאי אפשר לפרש את משנתנו כרבי מאיר, שאם כן יתחייב קנס ארבעה וחמשה גם בטבח בשבת — בהכרח לפרש את משנתנו כשלא התרו בו.

ב. רבי עקיבא איגר במערכה שלישית למסכת שבת [ראה היטב אות טו וטז], כתב, שהיה מקום לחלק בין שוחט בשבת שאכן יש לפוטרו מתשלומים משום המיתה, לבין שוחט ביום הכפורים שאינו חייב מיתה אלא מלקות; והוא משום דבאמת מיד בתחילת השחיטה כבר נתחייב מיתה או מלקות, ואילו חיוב הטביחה אינו אלא בגמר שחיטה, ואם כן הניחא גבי טובח בשבת שהוא חיוב מיתה, בזה יש לפוטרו אף על גמר השחיטה, היות ובאמת גם בהמשך השחיטה הוא חובל, "ואף שלא התרו בו שנית, מכל מקום הוי מחייבי מיתות שוגגין דקיימא לן דפטור"; מה שאין כן גבי טובח ביום הכפורים שמצד מלקות אנו באים לפוטרו, אם כן רק תחילת השחיטה פוטרת שעליה הותרה, אבל

המשך השחיטה שלא הותרה עליה אינה פוטרת, [והוסיף שם במוסגר, שכבר כתובה סברא זו בהקדמת ה"פני יהושע" לכתובות בחידושי חתנו הגאון מו"ה בערוש ז"ל בשם הירושלמי במדליק גדיש; וכנראה טעות סופר יש כאן, כי סברא זו להחשיב זאת כחייבי מלקיות שוגגין, היא סברתו של רבי עקיבא איגר עצמו, שהשיג על מו"ה בערוש ז"ל, ראה דברי רבי עקיבא איגר בכתובות דף לא ב].

ומכח זה הוקשה לו על הרמב"ם, שפטר בשוחט ביום הכפורים משום המלקות; כי הניחא בסוגייתנו — שהיא כדעת הסובר: "חייבי מלקיות שוגגין פטורין" [שאם לא כן היה אפשר ליישב את קושיית הגמרא בפשיטות, שמשנתנו כשלא התרו בו, וכמו שהגמרא מתרצת בכתובות] — הוקשה לגמרא שפיר, שהמלקות יפטרו את חיוב הממון, ומדין חייבי מלקיות שוגגין; אבל הרמב"ם הרי פסק שחייבי מלקיות שוגגין אינם פטורים, ואם כן למה פטר הרמב"ם את הטובח ביום הכפורים; ובאות יז כתב בדעת הרמב"ם, שבהכרח הוא סובר, שעל תחילת השחיטה אינו חייב כלל, כי הוא מקלקל, וראה עוד שם.

ג. ועל פי דברי האחרונים יש להעיר בדבריו, שלכאורה תמוה מה הוקשה לו על הרמב"ם, והרי הרמב"ם בהכרח עוסק באופן שהתרו בו על השחיטה, ואם כן מגין שלא התרו בו שוב שלא ימשיך לשחוט, ואם כן הוה לה חייבי מלקיות מזדיין!?

ובהכרח שכוונתו היא, שאפילו אם יתרו בו לא יתחייב אלא מלקות אחת על כל השחיטה, וכיון שנתחייב כבר בתחילת השחיטה את המלקות, אם כן המשך השחיטה הוא מעשה של חיוב מלקות שאין חייבים עליו, והוא כמו חייבי מלקיות שוגגין, [וכן נראה מדמיונו שדימה למה שכתב בכתובות, ראה היטב בדברי רבי עקיבא איגר בכתובות שצויינו לעיל מה שהעיר על

ולא המשלח, ולכן חייב הגנב ארבעה וחמשה, ואף שהשליח טבח בשבת או לעבודה זרה. (6)

והרי היות ו"אין שליח לדבר עבירה", אי אפשר לחייב את הגנב על טביחתו של השליח? (7)

אמר תירץ רבא:

ומקשינן: וכי זה – השליח – הוטא שטובח את הגניבה, וזה הגנב מתחייב על ידי טביחתו בתשלומי ארבעה וחמשה! ?

שאני הכא בטביחה שגילתה בה התורה ש"יש שליח לדבר עבירה", דהרי אמר קרא:

מו"ה בערוש ז"ל].

לחמו, והרי ממקומו הוא מוכרע ש"אין שליח לדבר עבירה", שאם "יש שליח לדבר עבירה" נמצא שלא הועלנו בתירוצנו כלום, שהרי המשלח חייב מיתה על טביחתו של השליח, ושוב ממילא ייפטר המשלח מלשלם את הקנס! ?

אמנם העירו אחרונים [ראה היטב ב"קהלות יעקב" לכתובות הנדמ"ח סימן לד"ה ובפשוטן], שלא כדברי רבי עקיבא איגר בזה, כי אין הגדר שהוא חייב על תחילת השחיטה, ועל ההמשך הוא פטור, אלא חיוב מלקות אחד הוא על כל מעשה השחיטה, ואין זה חייבי מלקיות שוגגין אלא חייבי מלקיות מזידין.

וביאר, שיש לפרש את הברייתא באופן שלא אמר המשלח לשליח לטבוח בשבת או לע"ז, אלא אמר לו לטבוח, והלך השליח מעצמו וטבח בשבת או לעבודה זרה, וכי האי גוונא אין המשלח חייב אפילו אם "יש שליח לדבר עבירה", ולכן הביא רש"י ממקום אחר דקיי"ל אין שליח לדבר עבירה.

6. הגמרא נתבארה לפי פשוטה, שאת הברייתא של "טבח בשבת", מוקמינן בטובח על ידי אחר; ובסוגיא דכתובות אי אפשר לפרש בענין אחר.

ב. ב"משנה למלך" [גניבה ג' ו, והביאו רבי עקיבא איגר שם], על לשון הרמב"ם שם: "עשה שליח לשחוט לו ושחט לו השליח בשבת, הרי הגנב חייב", כתב, שמדקדוק לשון הרמב"ם נראה, שאין המשלח חייב על הטביחה, אלא באופן שהוא אמר לו לשחוט סתם, והלך השליח וטבח בשבת, אבל אם ציוה לו המשלח לשחוט לו בשבת, כי אז פטור המשלח מתשלומי ארבעה וחמשה; וביאר את הטעם: משום דמה שמתחייב הגנב בשחיטת השליח חידוש הוא שחידשה תורה, שהרי בכל התורה כולה קיימא לן דאין שליח לדבר עבירה, וכיון דחדוש הוא, אין לנו אלא היכא דלא נצטרף איסור אחר בשליחות זה, אבל היכא דעשאו שליח שישחוט בשבת, דמלבד איסור הטביחה איכא איסור שבת, ולגבי איסור שבת פשיטא דאין שליח

אבל הרי"ף כתב: "גנב וטבח ביום הכפורים, משלם תשלומי ארבעה וחמשה, אמאי נהי דקטלא ליכא, מלקות מיהא איכא, הא קיימא לן דאין לוקה ומת, אין לוקה ומשלם, אמרי משמיה דרבי יוחנן בטובח על ידי אחר".

וכן הרא"ש בסימן ו כתב: "בגמרא פריך, והא קיימא לן דאינו לוקה ומשלם, ומוקי לה בטובח על ידי אחר", וראה במהרש"א שכתב עליהם: "וכל הסוגיא דשמעתין אינה מוכחת כן, וצ"ע", וראה ב"ספר המפתח".

7. א. לשון רש"י הוא: וכי שליח חוטא ושולח מתחייב בתשלומי ארבעה וחמשה, והא קיימא לן ד"אין שליח לדבר עבירה" במסכת קדושין מב ב.

והקשה רבי עקיבא איגר [הובא בליקוטים החדשים]: למה הוצרך רש"י להביא ממרחק

"וטבחו או מכרו", מה מכירה על ידי אחר, שהרי אין מכירה אלא בשנים: המוכר והלוקח, אף טביחה על ידי אחר.

דבי רבי ישמעאל תנא מקור אחר ש"ש שליח לדבר עבירה" בטביחה, שנאמר: "וטבחו או מכרו", ולכך נאמר "או", כדי לרבות את השליח, כלומר: אף טביחה על ידי שליח מחייבת את המשלח.⁽⁸⁾

דבי חזקיה תנא מקור אחר: משום שנאמר: "חמשה בקר ישלם תחת השור וארבע צאן תחת השה", ולכך אמרה התורה: "תחת",⁽⁹⁾ כדי לרבות את השליח.

מתקיף לה מר זוטרא על הביאור שביארנו בברייתא, שרבי מאיר מחייב את הגנב, כשטבח שלוחו בשבת או לעבודה זרה:

ומי איכא מידי דאילו עביד איהו לא מיחייב, ועביד שליח ומיחייב [וכי יש שליחות, שאילו היה המשלח עושה את הפעולה לא היה מתחייב, ואילו כשעושה כן שלוחו הוא מתחייב], והרי לא יהא כח השליח גדול מן המשלח?!

ואם כן, היות ואילו היה המשלח טובח בשבת או לעבודה זרה, הרי לא היה מתחייב ומשום ש"קם ליה בדרכה מיניה", אם כן אף כשעשה כן שלוחו, אי אפשר שיתחייב המשלח?!

אמר תירץ ליה רב אשי למר זוטרא:

התם לאו משום דלא מיחייב, אלא דקם ליה בדרכה מיניה!⁽¹⁰⁾

לדבר עבירה, הכי נמי לענין הטביחה לא נעשה שלוחו; ודוקא כשעשאו שליח גם על האיסור האחר, כגון שעשאו שליח לשחוט בשבת, אבל האומר לשלוחו שישחוט והלך השליח ושחט בשבת, חייב המשלח, שהרי שליחותו לא היה אלא אלא באיסור אחד, דהיינו הטביחה, ואם השליח עשה איסור אחר דהיינו ששחט בשבת, אין זה מעלה ומוריד כלל, שהרי בעיקר השליחות לא נצטרף עמו איסור כלל.

והביא רביה ממה שכתב הרמב"ם [מעילה ז ב] כעין זה לגבי מעילה, שאם כי יש שליח לדבר עבירה במעילה מגזירת הכתוב, מכל מקום אם שלחו לאכול בשר עולה שמצטרף איסור אחר של אכילת בשר עולה, בכי האי גוונא אף לגבי מעילה חייב האוכל בלבד, "שהרי הוא חייב באיסור אחר יתר על המעילה, ובכל התורה כולה אין שליח לדבר עבירה אלא במעילה לבדה, שלא יתערב עמה איסור אחר".

ג. שיטת התוספות היא, שכאשר השליח

שוגג, כי אז יש שליח לדבר עבירה, ומשום שטעם דין "אין שליח לדבר עבירה" הוא משום "דברי הרב [הקב"ה] ודברי התלמיד [המשלח] דברי מי שומעין", כמבואר בקדושין מב ב, ואין סברא זו שייכת כשהיה השליח שוגג; ולפי זה כתבו התוספות לקמן עט א, שהיתה יכולה הגמרא כאן לתרץ, שהיה השליח סבור שהבהמה היא של המשלח, וכי האי גוונא יש שליח לדבר עבירה.

8. ראה ביאור הדרשה ברש"ש כתובות לג ב.

9. ראה לעיל סז ב "הא כתיב תחתיו תחתיו, חד תחתיו מיתר וכו'".

10. ביארו התוספות בכתובות לג ב, שאין כוונת הגמרא לומר, שהיות ואף המשלח היה חייב לצאת ידי שמים אף ש"קם ליה בדרכה מיניה" [שלא פטרה התורה אלא מתשלום על ידי בית

ומקשינן: **ואי בטובה על ידי אחר מאי טעמא דרבנן דפטרי!**

והיינו, דהניחא אם הבריייתא עוסקת בטביחת הגנב עצמו, מתבארט היטב מחלוקתם של רבי מאיר וחכמים בטביחת שבת או לעבודה זרה, שרבי מאיר אית ליה "מת ומשלם", וחכמים סבירא להו "אין מת ומשלם", אבל לפירוש שנתפרש בבריייתא שהמשלח עצמו לא נתחייב מיתה אלא שלוחו, אם כן מה הוא טעמם של החכמים הפוטרים את המשלח! (11)

אמרי בני הישיבה ליישב:

מאן חכמים, מי הם החכמים שבבריייתא הפוטרים —

רבי שמעון היא, **דאמר: שחיטה שאינה ראויה לאכילה,** דהיינו שחיטה שאין הבהמה מותרת באכילה על ידה —

לא שמח "שחיטה" ולא "טביחה", וכל חיוב ואיסור הבא על ידי שחיטה אינו חל עליה, ולכן טביחה בשבת שטביחה שאינה ראויה

היא כדמפרש ואזיל, וכן טביחה לעבודה זרה שהבהמה אסורה באכילה והנאה, לא שמה טביחה להתחייב עליה ארבעה וחמשה.

אמרי בני הישיבה לתמוה על פירוש זה:

בשלמא טובח לעבודה זרה שאכן שחיטה שאינה ראויה היא.

ואף טביחת שור הנסקל שפטרו אותו חכמים בבריייתא מתשלומי ארבעה וחמשה, אף זו שחיטה שאינה ראויה היא, שהרי שור הנסקל אסור בהנאה.

אלא שחיטת שבת שטבח השליח — למה פטרו חכמים, והרי שחיטה ראויה היא?!

דהכי תנן: **השוחט בשבת וביום הכפורים, אף על פי שהוא מתחייב בנפשו** [מיתה בשבת וכתר ביום הכפורים], **שחיטתו כשרה** היא, והבשר מותר באכילה! (12)

אמרי בני הישיבה ליישב:

צריכים לחלוק בזה כשטבח בשבת או לעבודה זרה, וראה גם בתוספות הרא"ש שם.

12. יש לפרש את ראיית הגמרא מאותה משנה בשני אופנים:

האחד: כוונת הגמרא להוכיח מן המשנה שאין הבהמה אסורה משום מעשה שבת.

ולפי זה מתחילה מביאה הגמרא סתם משנה שמעשה שבת מותר, ושוב דוחה הגמרא שיש

לומר שרבי שמעון סובר כרבי יוחנן הסנדלר.

השני: כוונת הגמרא להוכיח מן המשנה, שאין השחיטה נפסלת משום שחיטת מומר. [וראה תוספת דברים בזה בהערות ל"חברותא"

דין], ומשום, שכל זה אינו שייך אלא בממון, אבל כאן הרי אנו דנים בקנס, ובקנס בעינן "אשר ירשיעון אלהים" דהיינו הבית דין, שוב אין שייך לומר שיהיה חייב לצאת ידי שמים.

אלא כוונת הגמרא היא: כיון שהיה ראוי להתחייב אם לא היה מתחייב בנפשו, מתחייב נמי אממון על ידי שליח, כיון שאינו מתחייב בנפשו.

11. כתב הרא"ה בכתובות לג ב, שלא רצתה הגמרא לפרש את טעמם משום שהם סוברים אין שליח לדבר עבירה אף בטביחה, משום דאם יסוד פלוגתתם הוא בשליחות בטביחה, לא היו

סבר לה – רבי שמעון – **כרבי יוחנן הסנדלר**, האוסר לאכול "מעשה שבת", דהיינו שנעשה באיסור שבת במזיד.

דתנן: המבשל בשבת:

אם בישל בשוגג – **יאכל** (13) את התבשיל אפילו המבשל ואפילו בשבת.

ואם בישל במזיד הרי המבשל עצמו לא **יאכל** את התבשיל לעולם; והוא הדין שאחרים אין אוכלים אותו. (14)

דברי רבי מאיר.

רבי יהודה אומר:

אם בישל בשוגג, לא יאכל אותו המבשל מיד אלא **יאכל** את התבשיל **למוצאי שבת** וכשיעבור זמן "בכדי שיעשו", דהיינו שיעבור זמן שהיה אפשר לבשלו אילו לא היה מבשלו בשבת, ומשום שרבי יהודה קונס שוגג אטו מזיד; אבל בשבת לא יאכל לא הוא ולא אחרים.

ואם בישל במזיד, הרי זה לא יאכל המבשל **עולמית**, אבל אחרים אוכלים למוצאי שבת. (15)

רבי יוחנן הסנדלר אומר:

אם בישל בשוגג, הרי התבשיל **יאכל** למוצאי שבת לאחרים בלבד ולא לו שעבר ובישל.

ואם בישל במזיד, הרי התבשיל לא יאכל **עולמית**, לא לו שעבר ובישל ולא לאחרים ישראלים, אבל מוכרו ונתנו לגוי.

נמצא, שלפי דעתו של רבי יוחנן הסנדלר, הטובח בשבת במזיד אין שחיטתו ראויה להתיר את הבהמה באכילה, שהרי לדעתו אסורה היא לעולם ולכל העולם, וכדעתו של רבי יוחנן הסנדלר כן דעתם של חכמים הפוטרם מארבעה וחמשה על שור שנטבח בשבת. (16)

מפרשת הגמרא: **מאי טעמא דרבי יוחנן**

על כתובות לג ב].

ב. תמהו האחרונים: לפי שיטת הרמב"ם [בפירוש המשניות בחולין יד א] הסובר, ששחיטה בשבת במזיד הרי היא פסולה משום שחיטת מומר, והמשנה בחולין מיירי בשוחט בשוגג, אם כן יקשה מה ראייה מביאה הסוגיא כאן מן המשנה בחולין, כיון שאין אנו עוסקים בשחיטה בשוגג, ואילו במזיד הרי באמת נפסלת השחיטה.

13. בדברי רבי מאיר ורבי יהודה מנוקד "יאכל" בחולם ופת"ח, והוא מתפרש על האדם, ואילו בדברי רבי יוחנן הסנדלר מנוקד "יאכל" בצירי קמץ וצירי, והוא מתפרש על התבשיל.

14. אגב שהרישא עוסקת במבשל עצמו, לכן אף בסיפא נקט התנא את האיסור במבשל עצמו, ואף שהוא הדין לאחרים, כן פירש רש"י כאן, ואילו בסוגיא בכתובות לג ב פירש רש"י שאחרים מותרים לאכול; וראה "ספר שנויי נוסחאות" כאן.

15. ומה ששינינו "יאכל למוצאי שבת" בחולם, הוא אגב הסיפא העוסקת במבשל עצמו, אבל ברישא אין הבדל בינו לבין אחרים, כן פירש רש"י כאן, אבל בכתובות כתב רש"י, שאחרים אוכלים אותו מיד.

16. לפי ביאור זה בגמרא, רבי מאיר וחכמים שכברייאת בתרתי פליגי:

הסנדלר, הסובר: מעשה שבת אסור באכילה?

פליגי בה — בביאור שיטתו של רבי יוחנן הסנדלר — רב אחא ורבינא!

כדדריש רבי חייא אפיתחא דבי נשיאה [כפי שדרש רבי חייא על פתחו של בית הנשיא]:

חד מהם אמר: מעשה שבת הרי הוא אסור מדאורייתא.

כתוב בתורה: "ושמרתם את השבת כי קדש היא לכם", ולפיכך קראו הכתוב "קודש" כדי ללמד:

וחד מהם אמר: מעשה שבת אינו אסור אלא מדרבנן.

מה קודש אסור באכילה, אף מעשה שבת אסורין באכילה.

מפרשת הגמרא את טעמו של כל אחד ואחד:

שמא תאמר: אי מה קודש אסור בהנאה, אף מעשה שבת אסור בהנאה.

מאן דאמר שמעשה שבת הרי הוא אסור מדאורייתא לרבי יוחנן הסנדלר, טעמו הוא כדאמרן, שהוא נלמד מן הכתוב "קודש היא לכם".

לפיכך תלמוד לומר: "כי קודש היא לכם", ו"לכם" משמע שלכם יהא ליהנות ממנו. (17)

ומאן דאמר שמעשה שבת אינו אסור אלא מדרבנן, טעמו הוא:

יכול אפילו אם בישל בשונג, יהא אסור באכילה כמו קודש בין לו ובין לאחרים.

כי אמר קרא: קדש היא, מלמד הכתוב שאמר "היא": היא השבת קודש, ואין מעשיה קודש, וחכמים הם שאסרו מעשה שבת.

תלמוד לומר: "ושמרתם את השבת כי קודש היא לכם מחלליה מות יומת", הרי שדיבר הכתוב במי שהזיד, ומלמד הכתוב:

ומקשה הגמרא:

במזיד הוא שאמרתי לך שיהא מעשה שבת כקודש, ולא בשונג. (18)

"אכילה" לענין מעילה, [ראה שם לענין היתר הנאה שלא כדרך הנאה, שהוא תלוי בלשון "אכילה"].

ולפי זה מתבאר כאן הגמרא, שאנו משוים מעשה שבת לקודש לענין איסור אכילה שבו, ולא לענין איסור הנאה שבו, "אילת השחר" בכתובות; ומדויק גם לשון הגמרא "מה קודש אסור באכילה", דמשמע שיש בקודש איסור אכילה.

18. ראה ברש"ש בכתובות, שביאר, למה לא

האחד: אם שחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה, שלדעת רבי מאיר הרי היא שחיטה, ולכן מחייב הוא אף על שור שטבחו השליח לעבודה זרה, ועל שור הנסקל.

השני: אם שחיטת שבת שחיטה שאינה ראויה היא, שהרי לדעת רבי מאיר גופיה שחיטת שבת היא שחיטה ראויה.

17. בתוספות בפסחים כו א כתבו, דכיון שילפינן מעילה "חטא חטא" מתרומה, ובתרומה כתוב לשון "אכילה", הרי זה כאילו נכתב לשון

ואשור הנסקל, ומשום שהוא אסור בהנאה מדאורייתא, ושחיתתו שחיטה שאינה ראויה היא.

עוד מפרשת הגמרא את הברייתא המבואר בה, שרבי מאיר מחייב בטובח על ידי אחר לעבודה זרה:

ורבי מאיר אמאי מחייב שוחט לעבודה זרה, והרי כיון דשחט בה פורתא איתסר ליה בהנאה, [מאחר שהתחיל לשחוט לעבודה זרה — קודם שיתחייב המשלח משום טביחה⁽³⁾ — כבר נאסרה הבהמה] משום תקרובת עבודה זרה.

ואם כן איך איסורי הנאה הוא —

ולא דמריה קא טבח [כבר אינה טביחה בבהמה של הבעלים], שהרי כבר איבדה ממנו קודם שחיטה, ונאסרה עליו⁽⁴⁾ ולמה

בשלמא למאן דאמר: מעשה שבת דאורייתא, אמטו להכי פטרי רבנן [אי לכן פוטרים חכמים] דהיינו רבי שמעון, ומשום שהיא שחיטה שאינה ראויה מדאורייתא.

אלא למאן דאמר שאפילו לרבי יוחנן הסנדלר אין מעשה שבת אסור אלא מדרבנן, הרי שוב תיקשי: אמאי פטרי רבנן מארבעה וחמשה כשטבח בשבת, והרי מן התורה שחיטה ראויה היא, ומן הדין הוא שיתחייב ארבעה וחמשה?!⁽¹⁾

אמרי⁽²⁾ בני הישיבה: כי קא פטרי רבנן בברייתא רק אשאר, על שאר הנזכרים בברייתא —

דהיינו אעבודה זרה: טובח על ידי אחר לעבודה זרה, כי שחיטה שאינה ראויה היא מדאורייתא.

ב. נחלקו כאן רש"י והתוספות. לשיטת רש"י, אין קושיית הגמרא אלא אם אנו אומרים בכל מקום "ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף" [וכעין דברי הגמרא לקמן עב א, ראה שם], ולשיטת התוספות אין זה תלוי בזה, ואפילו למאן דאמר "אינה לשחיטה אלא לבסוף", מכל מקום נאסרה הבהמה מיד בתחילת השחיטה, ומשום שאין צורך בשם "שחיטה" אלא שיהיה מעשה, ובכך נאסרה הבהמה, ראה דבריהם; והתוספות רי"ד שיטתו כדעת התוספות, והאריך יותר בביאור הענין.

ובלשון רש"י: "דקא סלקא דעתך ישנה לשחיטה מתחילה ועד סוף", ראה "ספר המפתח".

4. תוספת ביאור:

א. נחלקו הראשונים, אם איסורי הנאה אינם שלו, או שחשובים הם שלו אלא שהם אינם

נאמר, שלא יהא אסור מעשה שבת אלא בהתראה, כיון שרק באופן זה מתחייב מיתה.

1. כתבו האחרונים, שיש לפרש את דברי הגמרא בשני אופנים:

האחד: הואיל ומן התורה שחיטה ראויה היא אע"ג שמגזירת חכמים אין הבשר מותר באכילה, הרי היא טביחה לחייבו בארבעה וחמשה.

השני: היות והועילה השחיטה להתיר את הבשר שלא יעבור על לאו דאורייתא זה עצמו משוי לה "שחיטה ראויה", [ראה רש"ש בכתובות].

2. תוקן על פי כל כתבי היד שהובאו בהוצאת פרנקל.

3. א. שאין הגנב חייב משום טביחה עד סוף הטביחה דבעינן "וטבחו כולו".